

Організація професійної освіти в університетському інституті підготовки вчителів у Франції

Важливим джерелом визначення сучасної стратегії розвитку педагогічної освіти в Україні є аналіз світового досвіду професійної підготовки вчителів, дослідження закономірностей і тенденцій розвитку цієї складової частини освітньої сфери в різних соціокультурних регіонах планети. Особливе значення у зв'язку з цим набуває вивчення сучасних процесів становлення педагогічної освіти на Європейському континенті, зокрема у Франції, що є винятково актуальним завданням у світлі перспектив інтеграції України в загальноєвропейський освітній простір.

В кінці 80-х років у Франції виникли об'єктивні причини для реформування системи початкової та середньої освіти. Відповідно до Декрету Уряду 1986 р. підготовка вчителя початкової школи отримала дволанкову структуру: два роки в університеті і ще два – в Нормальній школі. У цій організаційній моделі зберігається відносна автономія кожної ланки і одночасно перекидаються містки, за допомогою яких здійснюється їх співробітництво. Таким чином, історично вибудована модель організації навчання в університетах зберігала відрив теоретичної підготовки студентів від практичної професійної. Ця особливість навчання є характерною і для підготовки вчителів середніх шкіл. Міністерство народної освіти, проаналізувавши ситуацію з підготовкою вчителів, дійшло висновку, що кращою формою навчального закладу є інститут в університеті.

Нинішня політика Франції у галузі освіти спирається на діяльності двох новостворених освітянських структур: академічної місії підготовки кадрів освіти (MAFPEM), створеної з метою виконання функцій безперервного навчання вчителів, та університетських інститутів підготовки вчителів (IUFM).

На думку французьких дослідників (Ф.Брікман, Х.Вонк, П.Лайт) створення університетських інститутів – єдиної структури з підготовки вчителів є одна з найбільш значних реформ у системі професійної освіти Франції за

останні піввіку. Зі створенням УППВ (IUFM) у 1990 р. освіта педагогів у Франції переживає нову реформу.

Аналізуючи нові концептуальні підходи до вищої освіти на базі УППВ Міністерство народної освіти вперше у Франції зробило дослідження параметрів професійної підготовки вчителів. У 1989 р. було сформовано перші три експериментальні УППВ у Греноблі, Лілі та у Реймсі. І коли ці заклади набули досвіду підготовки вчителів, було організовано спільний колоквиум під егідою таких відомих організацій, як Асоціація викладачів та дослідників у галузі освіти (AECSE), Центр підготовки викладачів національної консерваторії мистецтв та ремесел (CFCNAM), Асамблея відповідальних осіб університетських центрів підготовки викладачів та вчителів (ARCUFEF) і паризький науково-дослідний інститут педагогіки (INRP). На колоквиумі учасники уточнили зміст і місце дослідницької роботи в процесі початкової професійної підготовки вчителів.

Аналізуючи нові концептуальні підходи до підготовки й професійного розвитку вчителя, за „Законом про створення УППВ” від 10 липня 1989 р. були сформовані УППВ при кожному університеті. Це державний вищий навчальний заклад, що використовує раніше існуючі структури: Нормальні школи, що готували вчителів початкових класів, педагогічні регіональні центри і центри професійного технічного навчання. Декрет Уряду № 90-867 від 28 вересня 1990 року визначає правила організації та функціонування УППВ.

У кожному навчальному окрузі існує по одному УППВ. Викладачі у Франції знаходяться під опікою та захистом держави, а саме: Міністерства національної освіти. У Франції нараховується 30 Університетських інститутів підготовки вчителів: 26 на території самої метрополії (по одному в кожній територіальній академії) та 4 в іноземних департаментах: на Реюньйоні, на Мартініці, у Гвіані, у Гваделупі.

Однак, кожен УППВ поєднаний тісними педагогічними зв'язками з університетами, які підпорядковуються територіальній академії, і все ж кожен

УППВ є абсолютно самостійним автономним навчальним закладом. 30 УППВ має 130 навчальних корпусів [1, с. 28].

Дослідники проблем навчання та виховання зазначають, що УППВ формує в студентів громадянське почуття відповідальності, дає достойну освіту та розвиває їх здібності. УППВ виховує в громадян здатність знайти своє місце в житті суспільства та у всіх значущих державних подіях, адаптуватися до умов майбутніх перетворень у сфері освіти й економічного росту країни. УППВ надає унікальні можливості отримати хорошу освіту та передати свої знання наступним поколінням у сучасному оновленому вигляді.

Завдання УППВ: 1) розвивати систему навчання державній та іноземним мовам; 2) приділяти належну увагу вихованню та навчанню у сфері мистецтв; 3) розширювати практичні плюрдисциплінарні знання та вміння; 4) розвивати інформаційні технології та виявляти тісні взаємозв'язки між різними навчальними дисциплінами [2, с. 10].

Мета діяльності УППВ: а) на першому році навчання студентів готують для участі в конкурсі на заміщення вакансій викладачів державних і приватних навчальних закладів за контрактом; б) на другому році навчання здійснюється професійна підготовка працівників, які проходять педагогічне стажування, та викладачів приватних навчальних закладів за контрактом.

УППВ також займається підвищенням кваліфікації (formation continue) викладачів в системі освіти, які бажають підвищити свій рівень підготовки. УППВ дає можливість займатися науково-дослідною педагогічною діяльністю.

До кінця першого року навчання студенти повинні підготуватися до конкурсного іспиту, що дозволить їм перейти на другий рік навчання й отримати статус державного службовця, який дає право на мінімальну заробітну плату даної категорії (на противагу набагато нижчої стипендії першого курсу). Заробітна плата покладає певні обов'язки на студентів: вимагає старанності й безумовного відвідування занять і стажувань; забороняє будь-який вид оплачуваної діяльності; створює умови для підготовки до випускного іспиту, а в разі провалу дозволяє повторне проходження курсу, але вже безоплатне; для

деяких студентів забезпечує „розподіл” до того департаменту, від якого він отримував заробітну плату.

Конкурсний іспит на другий курс навчання досить складний. За даними 2003 р., його успішно витримали 79 % студентів першого року навчання. Серед „вільних кандидатів” таких виявилось лише 27 %. Слід зазначити, що особливо великий конкурс і найбільша частка відсіву спостерігаються на відділенні підготовки заступників директора з позакласної роботи: 50 % студентів першого року навчання і тільки 5 % „вільних кандидатів” успішно подолали прискіпливий конкурсний відбір.

Наприклад, теоретична підготовка майбутніх учителів іноземних мов зі спеціальності „іноземна мова та література”, розпочинається на I курсі університетів. Другий рік навчання дає диплом DEUG 2 (тобто бакалавр + 2 роки загальної університетської освіти) дозволяє переходити в УППВ (але за час навчання в інституті треба скласти іспит і за третій університетський рік, одержавши диплом „лісанс з іноземних мов”). До інституту приймаються в першу чергу ті, хто отримав трирічну університетську освіту та диплом „лісанс з іноземних мов” (тобто бакалавр + 3), що дозволяє вступати в УППВ для продовження професійно-педагогічної підготовки з обраної спеціальності. Таким чином, випускники дістають другий диплом (сертифікат), який дає право викладання іноземної мови.

Актуальна мета, яку ставить перед собою держава в системі національної освіти, – її масовість. Поряд з цим, УППВ займається постійним оновленням професорсько-викладацького складу. З 1991 р. УППВ готують різні категорії викладачів для різних навчальних закладів.

Шкільні вчителі працюють з дітьми від 2 до 11 років, тобто з першого року дитячого садка до останнього року початкової школи. Вони охоплюють різні галузі, тому що освіта, яку вони дають, – різностороння: французька мова, математика, історія, географія, експериментальні науки, живі мови, музика, пластичні мистецтва, трудове і фізичне виховання. Прийом на підготовчі курси однаковою мірою обумовлений шкільними результатами і результатами

випускного іспиту. Навчання триває від 2 до 3 років. Ці курси, які проводяться в ліцеях, звільняють учнів від проходження відповідного рівня першого циклу вищої освіти. Учні одержують глибокі знання, які стосуються культури. Існують різні відділення. Установлені між будь-яким ліцеєм і університетом домовленості дозволяють їм підвищити знання, щоб одержати диплом першого циклу [3, с. 65].

Професійна підготовка та підвищення кваліфікації проводяться протягом одного року (1-й рік навчання Formation Professionnelle) в УППВ. Кандидати, які пройшли конкурс, зараховуються шкільними викладачами-стажерами та проходять професійну підготовку протягом одного року (2-й рік навчання FP), яка включає в себе теоретичні та практичні заняття, організовані УППВ. Після закінчення стажування їм видається диплом шкільного викладача (CAP, тобто вчителя школи).

Ступінь лісанс (тобто бакалавр + 3 роки навчання в будь-якому ВНЗ) дозволяє стати кандидатом тестування на шкільного вчителя. Щоб підготуватися до іспитів, конкурсант може вступити на перший курс УППВ. Він може підготуватися сам чи за допомогою Центру національної дистанційної освіти. Перший курс в УППВ не обов'язковий. Успішне складання тестів дозволяє перейти на другий курс інституту, що є обов'язковим.

Дипломовані вчителі (у колежі, ліцеї, професійному ліцеї, II ступінь) беруть участь в освітньому процесі, головним чином у забезпеченні навчання в закладах другого ступеня та підготовчих навчальних закладах. У цьому середовищі вони забезпечують індивідуальний контроль і оцінювання учнів, надають поради щодо вибору планованої спрямованості. Новітні навчальні програми для базової французької школи були упроваджені в 1997 р.. Особливості їх формування та реалізації доцільно розглядати в контексті їх реальної дії і, беручи до уваги типові характеристики навчальних закладів, на які покладається завдання здійснювати базову шкільну освіту юнацтва. Такими закладами в сучасній Франції є чотирирічні загальноосвітні колежі.

Учитель професійного ліцею. Ці викладачі беруть участь в освітній діяльності, головним чином забезпечують вивчення своїх дисциплін. Вони працюють у класах чи підгрупах, керуючи процесом набуття знань для одержання диплома про професійну підготовку, ступінь бакалавра. У цій галузі вони забезпечують індивідуальний контроль і оцінювання учнів, яким сприяють у виборі майбутньої спрямованості.

Серед різноманіття звань французьких викладачів є титул “агреже”. *Викладачі-агреже* беруть участь у процесі навчання, головним чином, забезпечуючи викладання у підготовчих класах до вступу до вищих шкіл. Щоб стати “агреже”, треба пройти конкурс “агрегасьон” – загальнонаціональний конкурс на заміщення посади викладача ліцею чи вищого навчального закладу. У цьому конкурсі можуть брати участь штатні вчителі, які мають 3 роки практичного стажу роботи на 1 вересня навчального року, коли складено список. Звання „агреже” зберігається протягом усього трудового життя. Для того, щоб викладати в початковій школі, в колежі чи ліцеї, цей ступінь не обов’язковий, але він престижний і високооплачуваний [3, с. 68].

Це звання можна отримати також кількома шляхами. Отримавши професійну освіту в УППВ, треба успішно пройти конкурс на звання “агреже”, стати стажистом-агреже і працювати в будь-якому навчальному закладі протягом року.

Брати участь у конкурсі на звання „агреже” можна, не навчаючись УППВ. Успішно закінчивши четвертий курс університету, студенти отримують диплом „магістра” (maîtrise), з яким уже можна брати участь у конкурсі на звання “агреже” разом з учителями, які закінчили УППВ та мають диплом „Учитель колежів і ліцеїв”.

Іноді викладачів другого ступеня освіти називають *professeur certifié*, тобто працівник, який має сертифікат (диплом) учителя середньої школи. Це коротка назва всіх працюючих у колежах і ліцеях різного профілю з такими дипломами: „Учитель колежів і ліцеїв”, „Учитель технологічної освіти”,

„Учитель фізичного та спортивного виховання”, „Учитель професійних ліцеїв”, „Головний радник з виховання”, „Радник психологічної орієнтації”[, с. 130].

Однак, у Франції є вчителі зі статусом викладача спеціальних предметів:

- а) учителі, які займаються дітьми, що страждають певними відхиленнями у розвитку;
- б) учителі-наставники, які беруть участь у практичній підготовці вчителів;
- в) учителі-наставники, які спеціалізуються в галузі фізичної та спортивної підготовки, музичного виховання, пластичних видів мистецтв, іноземних мов та регіональних культур, технологій і т.п.;
- г) шкільні психологи, які проводять одночасно заходи з попередження та виявлення відхилень у розвитку.

Крім згаданого вище, корпус спеціалізованого персоналу для ліцеїв професійної і технологічної освіти включає:

- а) викладачів професійно-технічних ліцеїв першого ступеня, в основному в класах з підготовкою для отримання свідоцтва про професійну освіту (CAP) та диплома про професійну освіту (BEP);
- б) викладачів ліцеїв другого ступеня, які викладають у класах з підготовкою для отримання ступеня бакалавра.

Співвідношення між загальноосвітньою і предметною підготовкою на першому році складає відповідно 40 і 60 %, на другому – 50 і 50 %. Для викладачів середніх шкіл із 700-1200 навчальних год. від 300 до 450 відведено загальноосвітнім дисциплінам і 400-750 – на предметну підготовку, продовження стажування в школі – мінімум 300 год. за два роки [4, с. 8].

Основний принцип організації навчального процесу в УППВ – взаємодія теорії і практики. Студенти повинні навчитися встановлювати міжпредметні зв'язки і проводити наукові дослідження. Дидактичні і методичні знання допоможуть їм подолати розрив між отриманою університетською освітою і навчальним предметом, який їм належить викладати, адаптувати введені в навчальні предмети знання до шкільного контингенту.

Професійна підготовка ділиться на 3 частини: а) стажування, б) дисципліни, які вивчаються в УППВ, в) написання курсової роботи. При успішному проходженні всіх трьох етапів другого року навчання в УППВ студенти-практиканти отримують дипломи. Діяльність учителя-практиканта для

підтвердження його курсової роботи щодо отримання різносторонньої освіти повинна охоплювати різні цикли та дисципліни. Після такого потрібного контролю рівня компетенції журі УППВ, склад якого визначає директор інституту, базуючись на рапортах трьох попередніх журі, складає свій рапорт на кожного учителя-практиканта, враховуючи позитивну оцінку за проходження педагогічної практики. Учителі-стажисти, які мають позитивні оцінки, отримують професійний диплом учителя школи. У рамках програми професійної освіти передбачена педагогічна практика з повною відповідальністю. На учителів-практикантів покладається повна відповідальність за поведінку учнів одного чи кількох класів, яка поширюється у першу чергу на проведення заходів, а також на весь комплекс завдань, які здійснюються педагогом у його професійній діяльності.

Учителя-практиканта прикріплюють на 30 год. до одного педагога-наставника, до його класу чи класів, у яких він викладає. Як правило, практика під курівництвом викладача проходить в іншому навчальному закладі, ніж та, де було стажування із самостійною відповідальністю. Після періоду спостереження, учитель-практикант сам бере участь у роботі педагога-наставника (перевіряє зошити, пояснює новий матеріал і т.п.).

Однак, деяка категорія стажистів проходить практику на підприємствах (учителі професійних ліцеїв – 2 курс, учителі колегів і ліцеїв – документалісти, учителі технологічної освіти). Проходження практики можливе за межами Франції, у країнах Європейської Співдружності [4, с. 10].

Дипломи, що одержуються в УППВ

Дипломи першого ступеня освіти:

- CAPE – сертифікат про професійну підготовку вчителя початкової школи.
- CFPSAIS – сертифікат про професійну спеціальну підготовку педагога з адаптації і шкільної інтеграції.
- Диплом шкільного психолога.

Другого ступеня:

- CAPES – сертифікат про професійну підготовку вчителя другого ступеня.

- CAPEPS – сертифікат про професійну підготовку вчителя фізичного і спортивного виховання.
- CAPET – сертифікат про професійну підготовку вчителя технічної освіти.
- CAPLP – сертифікат про підготовку вчителя професійного ліцею.
- CAFAP – сертифікат про професійну підготовку вчителя приватної освіти.
- CRE – головний радник з виховання [6, с. 15].

Спеціальності, з яких готують викладачів в УІПВ

Гуманітарні: філософія, класична і сучасна філологія, історія-географія, економічні і соціальні науки, французька мова, документація.

Мови: французька, німецька, англійська, арабська, китайська, іспанська, іврит, італійська, голландська, португальська, російська, польська, грецька, японська, в'єтнамська, турецька, шведська, баскська, бретонська, каталонська, корсиканська, прованська, креольська.

Наукові дисципліни: математика, фізика-хімія, фізика: прикладна електрика, наука про життя і Землю, наука про життя і Всесвіт.

Дисципліни мистецтва: музична освіта, образотворче мистецтво.

Дисципліни двозначні: філологія-історія, математика-фізика, німецька мова і література, англійська мова і література, арабська мова і література, іспанська мова і література.

Технологічні дисципліни: інженерна справа, механіка, цивільне будівництво, інженерна справа електрика-електроніка, інженерна справа електрика-електротехніка, біотехнологія, біоінженерія, економіка і управління, інженерна справа: дерево, інженерна справа: текстиль і шкіра, скло й кераміка, металеві конструкції, пластмаси й композити, інженерна справа: хімія, інженерна справа: інформатика, графіка, прикладне мистецтво, біотехнологія-здоров'я і навколишнє середовище, парамедицинська і соціальна робота, готельно-туристична справа, технологія, художні ремесла [6, с. 21].

Кожний інститут спеціалізується на підготовці студентів за різною тривалістю навчання, за певними спеціальностями, а не за всіма спеціальностями та курсами одночасно.

Проаналізуємо прямий шлях того, як стати, наприклад, учителем іноземних мов. Закінчивши загальноосвітній ліцей і отримавши ступінь бакалавра, учень вступає (або, як кажуть французи, записується) в університет на обрану ним спеціальність, навчається 3 роки й отримує вищу загальну освіту та ступінь “лісанс з іноземних мов”. Він вирішує не продовжувати навчання в університеті, а оволодівати практичною спеціальністю, ставши вчителем іноземних мов. Для цього необхідно визначитися, до якого диплома треба готуватися: учитель I чи II ступеня, записатися й подати документи; пройти співбесіду; провчитися рік, готуючись до конкурсного іспиту, успішно скласти його; перейти на II курс; маючи статус державного службовця, отримувати заробітну плату; отримати педагогічну професійну підготовку, другий диплом (який дає право викладання) і місце роботи.

Проводячи конкурси, регіональна академія приблизно знає, яка кількість учителів потрібна в регіоні. Відповідно до потреб вона планує ці робочі місця. Дякуючи конкурсу, академія має можливість набрати необхідну кількість кращих кандидатів. Таким чином, УППВ є навчальним закладом, який готує до конкурсного іспиту (за перший курс для навчання на другому), склавши який, навчатися буде легше і в матеріальному плані, і у фізичному. Але до конкурсного іспиту можна підготуватися самому, тобто обійшовши I курс УППВ, бути „вільним кандидатом”, пройти конкурс і навчатися далі на II курсі, отримувати професійну підготовку, як усі. Це шлях екстерну, тобто можна скласти іспити в навчальному закладі, не навчаючись у ньому.

Однак, щоб брати участь у конкурсі, потрібно мати диплом (бак+3, тобто „лісанс”), або можливі варіанти. Якщо в абітурієнта є університетський диплом про вищу освіту за 2 роки навчання (DEUG) чи (DUT) – університетський технологічний диплом, чи (BTS) – сертифікат вищого техніка, тобто бак+2, то потрібно отримати ступінь „лісанс” за третій рік навчання в університеті, навчаючись в УППВ, який підготує на I курсі до конкурсу (можна бути „вільним кандидатом”) зі спеціальності „УПЛ”, скласти його та отримати диплом „Учитель професійного ліцею” (УПЛ).

Якщо в абітурієнта з тими ж дипломами є 5 років стажу, то він може, склавши успішно конкурсний іспит в УППВ, отримати диплом за фахом УПЛ. Якщо абітурієнт має ступінь „лісанс”, тобто бак+3 роки університету, або інший диплом, який відповідає бак+3, і бажає викладати в колежі чи ліцеї, то він може брати участь у конкурсі набору зі спеціальностей: „Учитель колежів і ліцеїв” (УКЛ), „Учитель технологічної освіти”(УТО), „Учитель професійних ліцеїв” (УПЛ) та ін. Існує кілька інших варіантів.

Якщо абітурієнт цікавиться професією викладача, пройшов літературну, наукову, технічну чи професійну підготовку, підтверджену відповідним дипломом, якщо є професійний досвід (5 років роботи), якщо є бажання працювати у професійному чи технічному ліцеї, то можна записатися на конкурс „Учитель технічної освіти” (УТО) чи „Учитель професійного ліцею” (УПЛ), скласти конкурсний іспит (пройти конкурсний відбір) і отримати диплом УТО чи УПЛ.

Якщо є бажання викладати якусь дисципліну в професійному ліцеї, маючи 5 років практичної роботи, є диплом бак+2 роки навчання у ВНЗ, то можна брати участь у конкурсі на звання „Учитель професійного ліцею” (УПЛ). Для того, щоб іноземному громадянину записатися на цей конкурс (якщо він з країн Європейської Співдружності), потрібно мати 7 років практичної роботи в цій сфері та диплом, який відповідає французькому диплому бакалавра 4-го рівня.

Якщо іноземець має диплом бакалавра 5-го рівня, то його стаж повинен бути не менше 7 років. Якщо є бажання викладати певну дисципліну в професійному ліцеї, маючи при цьому диплом за два роки навчання після ступеня бакалавра у ВНЗ (або 5 років трудового стажу з дипломом бакалавра 4-го рівня, або 6 років стажу з дипломом бакалавра 5-го рівня, тобто з дипломом професійної освіти), то потрібно закінчити річні підготовчі курси при професійному ліцеї, щоб підготуватися до конкурсу. Склавши іспит при УППВ, отримати диплом „Учитель професійного ліцею” (УПЛ) [5, с. 50].

Структура підготовки вчителів у системі вищої освіти Франції виглядає так:

Лицей	Бакалаврат
Університет	ДЗУО II (бак+2) або Ліценціат(бак+3)
УППВ	Зарахування в УППВ
УППВ I	Спеціальна освіта (I курс)
УППВ II	Викладачі-стажери (II курс) (Участь у конкурсі „агрегасьон”)
Журі УППВ	Підтвердження кваліфікаційного рівня
Академічн журі	Сертифікація
Міністр освіти або ректор	Зарахування до штату Призначення на посаду викладача

Література:

1. Bonnet G. La formation au métier d'enseignant. Le système éducatif. Cahiers français, n° 285. – 1998. – Mars-avril. – 64 p.
2. [Politique contractuelle dans les IUFM : orientations du dispositif de formation.](#) – L-Circulaire n° 99-075 du 27.5.99 – Le BO n° 22 du 3.6.99. – 15 p.
3. Prost A. Le passé du present d'ou les IUFM. Actes du colloque INRP. Tendances nouvelles dans la formation des enseignants. – Revue INRP. – Versailles, 1991. – 155 p.
4. Règles d'organisation et de fonctionnement des instituts universitaires de formation des maîtres. Decret n°90-867 du 28 septembre 1990. –Le B.O. n°5, septembre 1990. – 25 p.
5. Terral H. [Profession professeur: des écoles normales maintenues aux Instituts universitaires de formation des maîtres \(1945-1990\).](#) – [Pédagogie d'aujourd'hui.](#) – Paris: Editions des PUF, 1997. – 215 p.
6. Zapata A. [Connaître l'Education nationale. L'Edicateur.](#) – Paris: PUF, 1998.– 198p.